

EĞİTİM VE BEŞERİ SERMAYENİN KALKINMA ÜZERİNE ETKİSİ

Arş.Gör. Murat ÇOLAK
Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F.

ÖZET

Eğitim, bireyin bilgi düzeyini arttıran en önemli etkinliklerden biridir. Eğitim bu yönüyle bireysel görünse de, aslında sosyal bir olgudur. Mikro anlamda bireyi ele alan eğitim, makro anlamda tüm toplumu ele alan bir süreçtir. Ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda pek çok değişikliğin yaşandığı günümüzde, eğitim sadece bireyin niteliklerini geliştirmekle kalmayıp, bireyin bulunduğu ülkenin kalkınmasına da olanak sağlamaktadır. Söz konusu kalkınmanın sağlanması ise, beşeri sermaye ile olmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan makalenin amacı, eğitim ve beşeri sermaye arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu etkileşimin Türkiye açısından analizini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Beşeri Sermaye, Kalkınma.

THE EFFECTS OF EDUCATION AND HUMAN CAPITAL ON DEVELOPMENT

ABSTRACT

Education is one of the most important activity which increases standard of knowledge of person. Education is a social event even if appearing individual. It is a process considered person such as micro and whole society such as macro. At the present time which economic, social and cultural changes have existed, education not only develops essence of person but also provides development of country of the so-called person. Providing development at issue becomes with human

capital. The aim of this article in this way exhibits relationship between education and human capital and analyses interaction in terms of Turkey.

Keywords: Education, Human Capital, Development.

JEL Classification: I21, J24, O15.

GİRİŞ

Eğitim, ülkenin eğitilmiş insan gücünü hazırlayan araç olarak, gün geçtikçe, ekonominin temel yatırımı niteliğine bürünmektedir. Ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri, kişi başına düşen milli gelir yanında, ülkelerin sahip olduğu eğitilmiş insan gücü oranıyla anlatılmaya başlanmıştır. Bu yüzden, bir ülkenin kalkınmasında temel olan ekonomi ve sağlık etmenlerinin yanı başında, bunlar kadar önem kazanan, hatta bunların kaynağı olan eğitim etmeni de ülkelerce kabul edilmektedir.

Eğitim düzeyinin yükselmesi, beşeri sermayenin dinamik, etkin ve verimli olmasını sağlamaktadır. Üretim süreci içinde fark yaratan bir unsur olan beşeri sermaye, fiziki sermayeden söz konusu özelliği itibariyle ayrılmaktadır. Bu anlamda beşeri sermaye yatırımının etkisi ve geri dönüşümü fiziki sermayeye oranla daha yüksek ve etkin olmaktadır.

Ülkelerin küresel rekabette öne çıkmasını sağlayan beşeri sermaye, eğitim faktörünün etkisiyle bir değer oluşturmaktadır. Eğitimin önemi ise, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde yarattığı farklılıkların görülmesiyle ortaya çıkmıştır. Bilgi ve nitelikli işgücünün birleşimi ulusal ekonomilerde büyük farklılıklar yaratmış ve her ülke öncelikle eğitim ve beşeri sermaye dengesini sorgulamaya başlamıştır. Bu amaçla hazırlanan çalışmanın ilk bölümünde, eğitim ve beşeri sermaye kavramları ile aralarındaki ilişki kuramsal düzeyde ele alınmış, ikinci bölümde Türkiye'nin insani gelişme performansının karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır.

A. EĞİTİM VE BEŞERİ SERMAYE KAVRAMLARI

Eğitim etkinliği, insanoğlunun varoluşundan bugüne değin süregelen bir kavramdır. Eğitim, her geçen gün değeri ve önemi artan ve ülkelerin kalkınmalarının temel taşı olarak görülen bir alan olma

özelliğine sahiptir(Henry, 1985: 88-89). Bu nedenle eğitim anlayışı, her çağda o dönemin özelliklerine göre de şekillenmiş ve yapılanmıştır (Dewey, 2007: 61). İnsana yapılan yatırımların sonucu olan beşeri sermaye, insanın sahip olduğu bilgisinden, yeteneklerinden ve yaşamında edindiği değerlerinden ayrı tutulamaz(Karadeniz, 2007: 19). Söz konusu tüm unsurlar, beşeri sermayeye eğitim yoluyla kazandırılan süreçleri ifade eder. Eğitim ve beşeri sermaye arasındaki bu etkileşimin anlaşılması için her bir kavramın içeriğinin incelenmesi gerekmektedir.

1. Eğitim

Eğitim, tek tanım altında toplanamayan geniş ve karmaşık bir kavramdır. Bu nedenle eğitime ilişkin çok farklı tanımlamalara rastlamak mümkündür. Bu farklılıklar büyük oranda eğitim kavramının soyut bir kavram olması, kapsamının çok geniş olması, dinamik bir süreci içermesi ve çok farklı teorik temellere dayanmasından kaynaklanmaktadır. Aralarında önemli farklılıklar olmasına rağmen bu tanımların ortak yönü; eğitimin bireyin bilgi, beceri, tutum ve davranışlarında değişiklik meydana getirme süreci olarak ele alınmasıdır. Eğitim en çok bilinen tanımıyla, “bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak olumlu ve istendik yönde değişiklik oluşturma sürecidir” (Ertürk, 1972: 12; Kaya, 1993: 11). Bir olay, daha doğrusu bir eylem ve bir süreç olarak eğitim; insanın kendisi ya da başka biri üzerinde bilinçli olarak istenen davranış değişikliklerini yapmak üzere etkide bulunma sürecidir. Davranış değişikliği, öğrenmenin bir sonucu olarak uzun bir süreçte gerçekleşir. Bu anlamda eğitimin bir davranış değiştirme süreci olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan bireyde değiştirilmesi amaçlanan davranışlar değer yargıları doğrultusunda olacağı için, eğitim süreci aynı zamanda kültür kalıtımının da kuşaktan kuşağa aktarılma süreci olarak algılanabilir (Uysal, 2004: 82). Davranışın değişmesi ancak bireyin kendi yaşantısı yoluyla olabilir. Bireyin davranışını değiştirmenin eğitim olarak adlandırılabilmesi için davranışın istenilerek ve kasıtlı (planlı) değiştirilmesi gerekmektedir. Eğitim, bütün bunların bir zaman akımı içinde yer aldığı bir süreçle oluşur (Başaran, 1984: 16-17).

Diğer bir tanıma göre eğitim; kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu temel alan, onu yetişkinliğe hazırlayan gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreçtir. Eğitim insana sosyal değerlerin, sosyal normların bilgisini kazandırır. İnsan bu bilgilerden yararlanarak davranışlarını toplumun beklentileri doğrultusunda biçimlendirir. Böylece toplumsal çevreye uyum sağlayarak toplum

tarafından dışlanmaktan kurtulur(Rorty, 1999: 114). Başka bir tanımda ise eğitim, kültürün genç kuşaklara aktarılması ve çağdaş koşullar altında bir toplumun varlığını sürdürebilmesi için zorunlu sosyal değişimleri başlatabilecek yaratıcı kişilerin yetiştirilmesidir (Levinson vd., 2002: 639). Eğitim yoluyla hem sosyal ve kültürel birikim kuşaktan kuşağa aktarılır hem de çağdaşlaşmanın gerektirdiği zorunlu kültür değişimleri gerçekleştirilir. Günümüzde eğitim, insana bedensel ve zihinsel beceriler kazandırarak pozitif düşünen, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, öğrenmeyi öğrenebilen yüksek nitelikli, bilgi çağı insanını yetiştirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Toplumun gereksinimi olan nitelikli ve özellikle yüksek nitelikli insan gücü, ancak nitelikli eğitimle sağlanabilecektir.

Toplum bireylerinin, gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan ve toplumsal açık bir sistem olan eğitim kurumu, ülkenin eğitilmiş nitelikli insan gücünü hazırlayan bir araçtır. Hem bireyin hem de toplumun refah ve mutluluğunun sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Eğitimin, kalkınmanın en etkili araçlarından biri olarak görülmesi nedeniyle, en değerli yatırımın insan kaynaklarına yapılan yatırım olduğu fikri de artık geniş ölçüde kabul görmektedir. Eğitimin, bireysel gelişmeyi sağladığı gibi, daha geniş anlamda toplumsal, ekonomik ve sosyal kalkınmayı da sağladığı söylenebilir(Hoşgörür ve Gezgin, 2007: 1).

2. Beşeri Sermaye

Büyümenin temel unsuru olan sermaye, üretime pozitif katkısı olan her türlü maddi ve maddi olmayan iktisadi değerler olarak kabul edilmektedir(David, 2001: 22). Genellikle sermaye denildiğinde, üretimde kullanılan makine, teçhizat ve diğer ekipmanlar, para gibi fiziki değerler akla gelmektedir(Luthans vd., 2004: 46). Oysa, iyi yetiştirilmiş ve beceri kazandırılmış dengeli ve sağlıklı beslenebilen insan kaynağı, üretimde verimliliği artırmakla kalmayıp, yeni teknolojik icatların rasyonel şekilde kullanılmasına da katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla üretime katılan kişinin sahip olduğu ve genel anlamda insanın niteliğini vurgulayan bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm gibi pozitif değerler, beşeri sermaye olarak kabul edilmektedir(Karagül, 2003: 81). Üretim sürecindeki rolü insana, tıpkı üretim üzerinde fiziki sermayenin etkisi gibi, sermaye benzeri bir nitelik kazandırmaktadır. Emek, girişimci ve teknik bilgi faktörlerinin sahibi olarak, insanın nitelikli veya niteliksiz olarak her iki şekilde de ekonomik sürece katkısı, insanın bir sermaye unsuru olmasından kaynaklanmaktadır (Tunç, 1998: 84).

Sürdürülebilir ekonomik büyümenin temel dinamiklerinden biri olan beşeri sermaye, her bireyde herhangi bir karakteristik dozda cisimleşmiş, maddi olmayan üretim yeteneği ya da işgücünün sahip olduğu bilgi ve beceri donanımı olarak tanımlanmaktadır(Şimşek, 2006: 10). Dolayısıyla, beşeri sermayeyi, işgücünün sahip olduğu bilgi, beceri ve diğer niteliklerin toplam değeri olarak tanımlayarak beşeri sermayenin “değer” özelliğine vurgu yapmak gerekir(Altay, 2005: 3).

Günümüzde beşeri sermaye kavramı, bir kişinin iktisadi faaliyetlerdeki verimliliğinin artmasını sağlayan bilgi, beceri ve yetenekler olarak tanımlanmaktadır. Birçok yazar, kişisel verimliliği büyük ölçüde etkileyen çalışma isteği, meslek memnuniyeti ve iş doyumunu gibi duygusal etkenleri göz ardı etmiştir. Beşeri sermayenin değeri doğrudan ya da dolaylı olarak üretilen mal ve hizmetlerin tüketim değeri ile aynıdır. Mal ve hizmetlerin değeri yükseldiğinde beşeri sermayenin değeri yükselecek, mal ve hizmetlerin değeri düştüğünde beşeri sermayenin değeri düşecektir(Atik 2006: 6). Bu tanımlarla, bireylerin sahip oldukları niteliklerin beşeri sermaye sayılabilmesi için ekonomik faaliyetlerle ve üretilen mal ve hizmetlerle ölçülebilir olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, beşeri sermaye, “insanların sahip oldukları niteliklerinin kendi gelirlerine ve milli gelirlere olan katkısıyla birlikte, sosyal katkıları düşünülerek geniş olarak tanımlanabileceği belirtilmiş ve beşeri sermayeyi sonuçları itibarıyla, bireyin ve toplumun iktisadi gelişmesine katkıda bulunacak ve iktisadi gelişmenin unsurlarını geliştirecek sosyal ve diğer alanlardaki tüm nitelik ve faaliyetler olarak tanımlanmıştır(Zhao, 2008: 806).

Beşeri sermayenin söz konusu nitelik ve faaliyetlerini oluşturan boyutları aşağıdaki gibi belirtilebilir(Sapancalı, 2009: 121):

1. İletişim,
2. Sayısal zekâ,
3. Kişiyi ilişkin yapısal beceriler;
 - Motivasyon ve azim,
 - Öğrenmeyi öğrenme ve kendini disipline etme,
 - Yaşamsal hedefler ve ahlaki değerleri bağlamında yargılama kapasitesi,
4. Diğer insanlarla kurulan ilişkilerdeki beceriler;
 - Takım çalışması,
 - Liderlik,
5. Çeşitli alanlara ilişkin diğer beceri ve nitelikler;
 - Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerisi,

- Zımni bilgi,
- Sorun çözme,
- Fiziksel beceri ve ustalık.

B. EĞİTİM-BEŞERİ SERMAYE İLİŞKİSİ

Beşeri sermaye kavramı değişimin, bilginin ve teknolojinin giderek önemli olduğu günümüz toplumlarında, bireylerin bu sürece ayak uydurması için gerekli donanımına sahip olması anlamında eğitime vurgu yapar(Sapancalı, 2009: 123). Eğitim, bilginin aktarılmasında, bireyin mesleki yaşama hazırlanmasında, toplumsal değer ve normların yeni nesillere aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda toplumsal bütünleşme, toplumsal kontrol ve toplumsal değişiminin sağlanması yine eğitimle gerçekleşmektedir(Demaine, 1981: 36).

Eğitimin, insan kaynaklarının beceri ve üretkenlik kapasitesini geliştirme yoluyla işgücü verimliliğini artırarak ekonomik büyümeyi hızlandırdığı, ekonomik büyümenin de gelir artışı yoluyla sağlık, eğitim, sosyal harcamaları artırarak insani kalkınmayı yüksek düzeylere taşıdığı görüşü önem kazanmıştır(Grant, 1968: 29). Özet olarak, eğitim ve beşeri sermaye ilişkisi bireyin geliştirilmesi noktasında kendini göstermektedir. Ayrıca bu ilişki, beşeri boyuttan sosyal, kültürel ve ekonomik boyuta ulaşarak güçlü bir gelişme dinamiğini meydana getirmektedir.

C. EĞİTİM VE BEŞERİ SERMAYENİN KALKINMAYA ETKİSİ

İktisadi kalkınma, gelir artışını, eğitim ve sağlık düzeylerinin yükselmesini, verim artışını, teknolojik gelişmeyi ve benzer birçok faktörü kapsamaktadır(Bassanini ve Scarpetta, 2001: 2). Bu faktörlerin her biri iktisadi kalkınmayı farklı yönlerden ifade etmektedir. Bunlara paralel olarak okuryazarlık ve okullaşma oranı, ortalama yaşam süresi gibi değerler de bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin göstergesidir. Bütün bunlar kalkınmanın merkezine insanı yerleştirmektedir. İnsanın düşüncesi, yetenekleri, eğitim düzeyi ile oluşan ekonomik ve kültürel ortam, yenilik ve yaratıcılığı gerçekleştirerek üretim sürecinin girdisi olarak ekonomiye katkı sağlamaktadır. İnsan unsuru üzerine ya da insan gücü kaynaklarının geliştirilmesi için yapılacak yatırımların sosyal ve yapısal değişimi hızlandırıcı ve üretim seviyesini yükseltici çok önemli etkileri vardır(Schultz, 1961: 4-5).

Yukarıda da bahsedildiği gibi, insanın sahip olduğu bilgi ve beceri düzeyi, bireyin ve toplumun en önemli servetidir. Ekonomideki

insan gücünün yeni ve ileri teknolojilere dayalı üretim süreçlerini başarıyla gerçekleştirebilmesi için hizmet öncesinde nitelikli bir eğitim alması, iş hayatında ise sürekli olarak önceki eğitimine ilave eğitim görmesi gerekmektedir. Bilgi artışı ve buna dayalı teknolojik gelişim, uzmanlık alanlarının daha da çeşitlenmesine neden olmuştur. Gelişmiş bir toplumla geri kalmış bir toplum arasındaki temel fark, ülkelerin sahip oldukları insan varlıklarının nitelikleri arasındaki farktır (Hoşgörür ve Gezgin, 2007: 8).

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük açmazları sermaye yetersizliğinden ziyade kaynakları optimum kullanacak yetişmiş insan gücü yetersizliğidir (Aydın ve Oğuz, 2008: 237). Kalkınmamış bir ülke açısından, sadece üretim faktörlerinin en uygun bir biçimde nasıl araya getirileceği değil, aynı zamanda üretim faktörlerinin nasıl elde edileceği ve üretimi artırmak için nasıl kullanılacağı da önem taşımaktadır. Ancak, gelişmiş ülkeleri yakalayabilmek için bu da yeterli değildir. Bu amaca ulaşmak için, yeni teknolojileri aktarmanın ötesinde bu teknolojileri daha da geliştirebilecek bir bilgi ve teknoloji kapasitenin oluşturulabilmesi gerekmektedir (Benhabib ve Spiegel, 1994: 169). Bu ise, temelde bir ülkenin sahip olduğu beşeri sermayeye bağlıdır. Beşeri sermayenin kalitesini ve miktarını belirleyen en önemli etmen ise eğitimidir. Bu sebeple, eğitimi gerçekleştiren kurumların hem nitel hem de nicel olarak, ülke ihtiyaçlarını karşılayabilir düzeyde olması çok büyük öneme sahiptir (Schultz, 1961: 14; Stokey, 1991: 592).

Bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesi önemli derecede, o ülkenin beşeri sermaye birikim hızına dayanmaktadır. Bu sebeple, insan varlığının geliştirilmesi için yapılan yatırımlar, çağdaş dünyada ileri hamleler yapmak isteyen bir ülkenin başlıca ilgi sahası olmaktadır (Becker, 1975: 10). Beşeri sermayenin geliştirilmesi, bir toplumda yer alan herkesin bilgi, beceri ve kapasitesinin arttırılması olayıdır. Ekonomik anlamda bu olay beşeri sermaye birikimi ve ekonominin gelişmesinde, onun etkili bir şekilde yatırımı olarak tanımlanabilir. Siyasi anlamda beşeri sermayenin geliştirilmesi ise bireyleri, özellikle demokratik bir toplumda siyasi faaliyetlere katılmaya hazırlamaktadır (Barro, 2001: 12). Eğitim kalkınmanın gerekli kıldığı kültürel ve sosyal ortamın müsait hale getirilmesini sağlayarak toplumsal örgütlenmenin etkinliğini arttırmaktadır. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle bilimsel araştırmalar artmakta, birçok azgelişmiş ülkede mevcut nitelikli insan gücü darboğazı aşılmakta ve bilgi stoku yükselmektedir. Teknolojik gelişmeler hızlanmakta, sosyokültürel ortamın frenleyici öğeleri kırılmakta ve sonuç olarak iktisadi kalkınma hızlanmaktadır (Unay, 1982: 25).

D. TÜRKİYE’NİN EĞİTİM VE BEŞERİ SERMAYE AÇISINDAN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’nin eğitim ve beşeri sermaye açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Raporu ve OECD’nin Bir Bakışta Eğitim 2009 sonuçlarından yararlanılmıştır. 1990 yılından itibaren her yıl yayınlanan insani gelişme raporlarında, bir toplumun gerçek zenginliğinin, insanların hoşlanacağı bir çevrenin varlığına imkan veren, sağlıklı ve özgür bir yaşam ortamından faydalanabilen vatandaşlar ile sağlanabileceği ifade edilmektedir. İnsani gelişme, insanların seçeneklerini artırma süreci olarak tanımlanmakta, uzun ve sağlıklı bir yaşamı, bilgi edinmeyi ve iyi bir yaşam standardı için gerekli koşulların sağlanmasını ifade etmektedir. Beşeri kalkınmanın sonsuz sayıda göstergesi olmasına rağmen ölçme-deki zorluklar, çok sayıda değişkenle çalışmanın dikkatleri başka yön-lere kaydıracağı ve temel göstergelerin vurgulanamaması endişesi, sınırlı sayıda gösterge ile çalışmayı zorunlu kıldığından beşeri kalkın-manın 3 boyutu ile ilgilenilmiştir.

Tablo1. Beşeri Gelişmenin Boyutları

KRİTERLER	UZUN VE SAĞLIKLI YAŞAM	BİLGİ		KALİTELİ YAŞAM STANDARDI
GÖSTERGELER	Doğumdaki Yaşam Beklentisi	Yetişkin Okuryazar Oranı	Okullaşma Oranı	Kişi Başına GSYİH
ALT İNDEKSLER	Yaşam Beklentisi Endeksi	Eğitim Endeksi		Kişi Başına GSYİH Endeksi

Kaynak: UNDP, Human Development Report. New York, 2007-2008, s.355.

Yukarıda tabloda UNDP tarafından geliştirilen insani gelişme endeksinin hesaplama yöntemi gösterilmiştir. İnsani gelişme endeksi 3 temel boyutta ele alınmaktadır. İnsani gelişme endeksinin birinci boyutu uzun ve sağlıklı yaşam olup, ortalama yaşam beklentisi ile ölçülmektedir. Bireylerin sağlık ve beslenme ile ilgili hizmetler konusunda iyi durumda oldukları ülkelerde ortalama yaşam süresi diğer ülkelere göre yüksek olmaktadır. İnsani gelişme endeksinin ikinci boyutunu oluşturan bilgi ve eğitim ise, okuryazarlık oranı ve okullaşma oranı ile ölçülmektedir. İyi bir yaşam sürdürebilmek için gerekli kaynaklara sahip olabilmek, insani gelişmenin üçüncü boyutunu oluş-

turmaktadır. Bu boyut insani gelişme endeksinde ortalama gelir ile ölçülmektedir. Bu açıklamalar beşeri sermayenin esas itibarıyla eğitim düzeyi, sağlık şartları ve hayat standardını temsil eden göstergelerle ölçüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu göstergelerin ölçüm için kullanılmasının nedeni, toplumların kalkınmasında önemli bir unsur olan insan unsurunun iyi bir eğitim düzeyine, sağlıklı bir yaşama ve yüksek bir hayat standardına sahip olması gerektiği düşüncesidir (UNDP, 2008: 355).

İnsani gelişme endeksinde, 0.900'ün üzerinde değer alan ülkeler, çok yüksek insani gelişme grubuna, 0.899 – 0.800 arasındaki ülkeler, yüksek insani gelişme grubuna, 0.799 – 0.500 arasındaki ülkeler, orta insani gelişme grubuna ve 0,499 altında olan ülkeler ise, gelişmemiş ülkeler grubuna girmektedir (UNDP, 2009: 171).

Tablo 2. Seçilmiş Bazı Ülkelerde İnsani Gelişme Değerleri

Ülkeler	Gelişmişlik Düzeyi	İnsani Gelişme Endeksi Değeri	Ortalama Yaşam Süresi (yıl)	Yetişkin Okuryazar Oranı	Okullaşma Oranı (%)	Kişi Başına GSYİH (Satın Alma Gücü Paritesi)
1. Norveç	Çok Yüksek	0.971	80.5	100	98.6	53,443
2. Avustralya	Çok Yüksek	0.970	81.4	100	114.2	34,923
3. İzlanda	Çok Yüksek	0.969	81.7	100	96.0	35,742
4. Kanada	Çok Yüksek	0.966	80.6	100	99.3	35,812
5. İrlanda	Çok Yüksek	0.965	79.7	100	97.6	44,613
6. Hollanda	Çok Yüksek	0.964	79.8	100	97.5	38,694
7. İsveç	Çok Yüksek	0.963	80.8	100	94.3	36,712
8. Fransa	Çok Yüksek	0.961	81	100	95.4	33,674
9. İsviçre	Çok Yüksek	0.960	81.7	100	83.7	40,658
10. Japonya	Çok Yüksek	0.960	82.7	100	86.6	33,632
13. ABD	Çok Yüksek	0.956	79.1	100	92.4	45,592
21. İngiltere	Çok Yüksek	0.947	79.3	100	89.2	35,130
22. Almanya	Çok Yüksek	0.947	79.8	100	88.1	34,401
25. Yunanistan	Çok Yüksek	0.942	79.1	97.1	97.1	28,517
41. Polonya	Yüksek	0.880	75.5	99.3	87.7	15,987
75. Brezilya	Yüksek	0.813	72.2	90	87.2	9,567
79. Türkiye	Yüksek	0.806	71.7	88.7	71.1	12,955
92. Çin	Orta	0.772	72.9	93.3	68.7	5,383
123. Mısır	Orta	0.703	69.9	66	76.4	5,349
129. Güney	Orta	0.683	51.5	88	76.8	9,757
181. Afganistan	Düşük	0.352	43.6	28	50.1	1,054
182. Nijerya	Düşük	0.340	50.8	28.7	27.2	627
AB (27)		0.937	79	100	91.0	29,956
OECD		0.932	79	100	89.1	32,647
Dünya		0.753	67.5	83.9	67.5	9,972

Kaynak: UNDP, Human Development Report. New York, 2009, s.171-174.

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere Türkiye, BM Kalkınma Programı 2009 İnsani Gelişme Raporu’nda, insani gelişme endeksine göre 182 ülke arasından 79’uncu sırada yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye 0.806’lık insani gelişme endeksi değeri ile yüksek düzeyde gelişmiş bir ülke olarak kabul edilmektedir. Raporda, insani gelişme açısından, Norveç 0,971’lik bir endeks değeriyle ilk sırada yer almakta ve onu Avustralya ve İzlanda takip etmektedir. Hollanda, Fransa, Japonya, ABD, İngiltere ve Almanya gibi gelişmiş ülkeler listenin ilk 20’sini oluşturmakta ve insani gelişme bakımından çok yüksek düzeyde gelişmiş bir ülke olarak raporda yer almaktadır. Avrupa Birliği’ne 2004 yılında üye olan Polonya 41’inci sırada yer alarak yüksek düzeyde gelişmiş ülkeler kategorisine girmektedir. İnsani gelişme açısından en düşük orana Nijerya sahiptir. Okullaşma ve okuryazarlık oranlarında en yüksek olan ülkeler; Norveç, Avustralya, İzlanda, Kanada iken, en düşük olan ülke de Nijerya’dır. Türkiye insani gelişme raporunda % 71,1 okullaşma, % 88,7 okuryazar oranına sahiptir(UNDP, 2009: 171-174).

Tablo 3. Türkiye’nin Yıllara Göre İnsani Gelişme Düzeyi

Yıl	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2007
Türkiye’nin İnsani Gelişmişlik Puanı	0.594	0.615	0.651	0.683	0.717	0.753	0.806
Düzeyi	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	Yüksek
Endekste Yer Alan Toplam Ülke Sayısı	102	113	121	136	145	173	182
Sıralaması	56	64	64	79	75	85	79

Kaynak: UNDP, Human Development Report. New York, 2009, s.143-146.

Tablo 3 incelendiğinde, Türkiye’nin 1975’ten bugüne kadar olan süreçte genel olarak insani gelişme seviyesi bakımından orta düzeyde yer alan bir ülke olduğu görülmektedir. Bu süreçte 1975 yılında 0,594 puanla Endekste yer alan 102 ülke arasında 56’ncı sıra ile “orta” gelişmişlik düzeyindeyken 2007 yılı itibariyle yüksek insani gelişme seviyesine ulaşmıştır. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, İnsani Gelişme Raporları ülkeleri 2007 yılına kadar yüksek, orta ve düşük seviyelere göre ayırmıştır. 2009 yılında yayınlanan raporda ise, söz konusu seviyeler, çok yüksek, yüksek, orta ve düşük olmak üzere 4 gruba ayrılmıştır. Ayrıca da Türkiye mevcut 0.806’lık puanıyla yüksek insani gelişme puanına sahip olmakla birlikte, 44 yüksek insani gelişme değerine sahip ülke arasında ancak sondan dördüncü sırada yer almıştır(UNDP, 2009: 143-146)

Tek başına tüm olguyu açıklayıcı bir gösterge olmamakla beraber, beşeri sermayenin, yani insan kaynağının “iyi eğitiliyor” oluşunun en önemli göstergesi, hiç şüphe yokturki eğitime ayrılan kaynak miktarıdır. Her ne kadar ayrılan kaynağın yerinde ve optimal kullanımı da ihmal edilemeyecek bir faktörü işaret etmekteyse de bu unsur dahi eğitime ayrılan (tahsis edilen) kaynakların varlığı halinde bir anlama sahip olmaktadır. Bu nedenle aşağıda Tablo-4’te, OECD üyesi ülkeler içinde eğitime (ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarına) yapılan toplam kamu harcamalarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla’ya oranları verilmiştir.

Tablo 4. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Eğitime Ayrılan Kamu Harcamalarının GSYİH’ya Oran

ÜLKE	Oran
Danimarka	%7.3
Slovenya	%6.1
Macaristan	%5.6
Estonya	%4.9
Almanya	%4.8
Çek Cumhuriyeti	%4.8
İspanya	%4.7
Portekiz	%4.3
Rusya	%3.9
Türkiye	%2.7
<i>OECD Ortalaması</i>	<i>%5.7</i>

Kaynak: OECD, Education at a Glance. Paris, 2009, s.234.

Tablodan da görülebileceği üzere, eğitime ayrılan toplam kamu harcamalarının GSYİH içindeki payının en düşük olduğu ülke Türkiye’dir. OECD ortalaması %5.7 iken, Türkiye’de eğitime yapılan harcamaların GSYİH’ye oranı sadece %2.7 oranında kalmaktadır. Oysa bu oran Almanya’da %4.8, İspanya’da %4.7, Estonya’da %4.9, Slovenya’da %6.1, Macaristan’da %5.6, Çek Cumhuriyeti’nde %4.8’dir (OECD, 2009: 234).

Seçilmiş bazı ülkelerin, eğitime tahsis ettikleri kaynakların öğrenci başına tutarlarına bakıldığında OECD verilerine göre aşağıdaki; Tablo-5’teki sonuçlara ulaşılmaktadır.

Tablo 5. Öğrenci Başına Yapılan Yıllık Kamusal Harcama (\$)

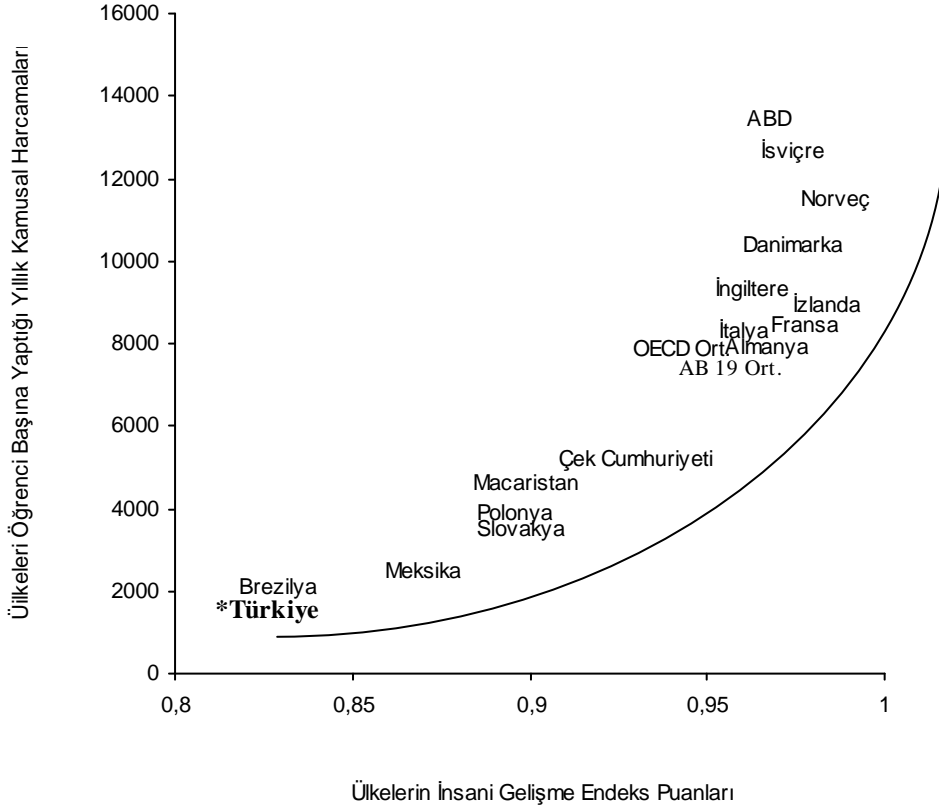
ÜLKE	Harcama
Danimarka	10.395
Almanya	7.925
Slovenya	7.869
İspanya	7.819
Portekiz	6.624
Çek Cumhuriyeti	5.174
Macaristan	4.588
Estonya	4.126
Rusya	2.761
Türkiye	1.614
<i>OECD Ortalaması</i>	7.840

Kaynak: OECD, Education at a Glance. Paris, 2009, s.188.

Buna göre söz konusu yıllık harcama Almanya'da 7.925, Slovenya'da 7.869, Portekiz'de 6.624, Çek Cumhuriyeti'nde 5.174, Rusya'da 2.761 ABD Doları iken, Türkiye'de 1.614 dolardır ve bu 35 OECD üyesi ülke arasındaki en düşük harcama miktarıdır (OECD, 2009: 188).

Şekil 1'de ise ülkelerin yapmış olduğu eğitim harcamalarıyla insani gelişmişlik düzeyi ilişkisi bir grafik üzerinde gösterilmektedir. Burada ortaya çıkan durum, aslında çalışmada yer alan verilerin bir araya getirilerek ülkelerin mevcut durumunun fotoğflanmasıdır. Ülkelerin eğitime yaptığı harcamalar arttıkça insani gelişmişlik düzeylerinin de arttığı şekilden anlaşılmaktadır. Türkiye'nin mevcut durumuyla OECD ve AB ülkeleri arasında en son sırada yer aldığı ve yüksek düzeyde insani gelişme endeksine sahip ülkelerin ise, şekilde aynı yerde kümelendiği görülmektedir. Buna karşılık Türkiye söz konusu kümelenmenin çok uzağında kalmaktadır.

Şekil 1. Ülkelerin Eğitim Harcamaları ile İnsani Gelişmişlik Düzeyleri Bakımından Karşılaştırılması

Kaynak: OECD, Education at a Glance Paris 2009, s.171-174 ve UNDP Human Development Report. New York, 2009, s.188-234'den alınan verilerle tarafımızca hazırlanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Toplumunu oluşturan her birey, mensubu olduğu ülkenin kalkınmasında çok büyük bir öneme sahiptir. Söz konusu kalkınma, ülkelerin nicel çoğunluğundan çok, bu çoğunluğun niteliksel anlamdaki yeteneklerine bağlıdır. Niteliksel anlamdaki bilgi, beceri ve yeteneklerin geliştirilmesi de, sadece eğitim ile sağlanmaktadır. Birey davranışlarını

biçimlendirme süreci olan eğitim, ülkeler arasındaki gelişmişlik seviyesini belirleyen temel bir unsurdur. Bu bağlamda ülkelerin sahip olduğu eğitim düzeyi, aynı zamanda bu ülkelerin rekabet gücünü ortaya koymaktadır.

Eğitim, insana yapılan bir yatırım olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen bir araçtır. Eğitim ile sağlanan katma değer, beşeri sermaye unsurunu ortaya çıkarmaktadır. Nitekim beşeri sermaye, sanayileşmenin ilk yıllarında üretim araçlarına eşdeğer tutulmakta ve önemsenmemekteydi. Günümüzde ise, beşeri sermayenin etkinliğinin rekabet gücünü oluşturması bu anlayışın ortadan kalkmasına neden olmuştur. Eğitim ve beşeri sermaye arasındaki uyum, ülkelerin kalkınmasındaki en önemli faktörlerden biridir. Eğitimli insanların artması ile iktisadi anlamda kalkınma arasında doğru orantı vardır. Eğitim seviyesindeki artış aynı zamanda, ekonomik ve sosyal anlamda yaşanan bir ilerlemenin işaretidir. Refah seviyesi yüksek olan ülkelere bakıldığında, eğitimli insangücünün bu refah düzeyinde çok büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerle olan refah açığını kapatmanın en önemli unsurunu eğitim oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak hem kaynak tahsisi hemde bunun etkin kullanımı bakımından başarılı performans göstermeyen diğer ülkelerin, gelişmiş ülkeleri yakalama şansları olmayacaktır. Ancak bunuda bir paradoksa da işaret etmekte yarar bulunmaktadır. Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin eğitime daha yüksek miktarlarda kaynak tahsisi, daha yüksek bir milli gelirin varlığına bağlıdır. Oysa sorun da tam buradadır. Bu ülkelerin aynı zamanda yeterli büyüklükte bir milli hasıla yaratamamalarından dolayı, bir parasal kaynak sıkıntısı mevcuttur. Yani bir kısır döngü söz konusudur. Belki yapılması gereken, yıllar içinde eğitim ayrıcalıklı kabul edilerek bu alana daha fazla oranda artan bir kaynak tahsisi sağlanması olacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye açısından da durum pek farklı görünmemektedir. Türkiye, beşeri kaynağı açısından, pek çok ülkenin arzuladığı bir potansiyele sahiptir. Ancak, bu potansiyelinin pek farkında olduğu söylenemez. Nitekim, gelişmiş ülkelerin eğitime yönelik beşeri sermaye yatırımları karşısında Türkiye'nin yapmış olduğu yatırım çok düşüktür. Mevcut göstergeler, Türkiye'nin bu konuda yapması gereken çok işi olduğunu ispatlamaktadır. Nitekim çalışmada ortaya konan ülkelerin eğitim harcamalarını ve insani gelişmişlik düzeylerini gösteren şekil, eğitim ve insani gelişim arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde göstermektedir. Eğitim harcamalarının artması

ülkelerin insani gelişim seviyelerini arttırmasını sağlamaktadır. Türkiye'nin Şekil 1'de en alt sırada bulunması, beşeri sermaye kaynağını yeterince kullanamadığı anlamına gelmektedir. Ülke kaynaklarının uygun bir şekilde kullanılmaması, bilgi üretmemeye dolayısıyla dışa bağımlı bir ekonomiyi meydana getirir. Eğitim yatırımlarının artmaması, bilgi üretmemeye, dolayısıyla katma değer yaratamama anlamına gelir ve bu durum ilerleyen dönemlerde ülkenin dışa bağımlılığını daha da yoğunlaştıracak bir sonucun ortaya çıkmasına; ülke ekonomisinin ise çokuluslu işletmelerin daha fazla pay sahibi olduğu bir yapıya mahkum olmasına neden olacaktır. Tüm bu sorunların aşılması için Türkiye'nin eğitim yatırımlarını arttırması, bölgesel farklılıkları en aza indirmesi, bu yatırımlardan da herkesin eşit birimde yararlanmasını sağlaması ve teknolojik alt yapıyı hazırlaması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Altay, A. (2005). Türkiye'de Beşeri Sermayenin Karşılaştırılmalı Analizi. İzmir: TÜGİAD Yayınları.
- Atik, H. (2006). Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Aydın, Ü. ve Oğuz, A. (2008). Teknolojik Yenilik ve Buluşçuluk için Türkiye Eğitim ve İnsan Kaynakları Stratejisi. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim.C.: 1.
- Barro, R. J. (2001). Human Capital and Growth. American Economic Review. Vol.: 91. Iss.:2.
- Bassanini, A. ve Scarpetta, S. (2001). Does Human Capital Matter for Growth in OECD Countries? Evidence from Pooled Mean-Group Estimates. OECD Economics Department Working Papers. No.: 282.
- Başaran, E. (1984). Eğitime Giriş. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Becker, G. S. (1975). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. New York: Columbia University Press.
- Benhabib, J. ve Spiegel, M. M. (1994). The Role of Human Capital in Economic Development: Evidence from Aggregate Cross-Country Data. Journal of Monetary Economics. Vol.: 34, No.: 2.

- David, P. A. (2001). Knowledge, Capabilities and Human Capital Formation in Economic Growth. New Zealand: A Research Report for the New Zealand Treasury.
- Demaine, J. (1981). Contemporary Theories in the Sociology of Education, London: Macmillan Pres.
- Dewey, J. (2007). Democracy and Education. New York: Macmillan.
- Ertürk, S. (1972). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Grant, V. (1968). İnsan Eğitim ve İş. (Çev.: Haydar Taymaz). Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları 9.
- Henry, N. B. (1985). National Society for the Study of Education. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hoşgörür, V. ve Gezgin, G. (2007). Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi. C.: 2. Sa.: 2.
- Luthans, F. Luthans, K. ve Luthans, B. (2004). Positive Psychological Capital: Going Beyond Human and Social Capital. Business Horizons. Vol.: 47. No.: 1.
- Karadeniz, O. (2007). Avrupa Birliği Yolunda Türkiye’de Eğitim ve Beşeri Sermaye. (Ed.: Oğuz Karadeniz). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karagül, M. (2003). Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı. Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. No.: 5.
- Kaya, Y. K. (1993). Eğitim Yönetimi. Ankara: Set Ofset Matbaacılık.
- Kaya, Y. ve Akgün, N. (1997). Eğitim Planlaması ve Ekonomisi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları No.: 3.
- Levinson, D., Cookson, P. W. ve Sadovnik, A. R.(2002). Education and Sociology. New York: Routledge Falmer.
- OECD. (2009). Education at a Glance. Paris: OECD Indicators.
- Rorty, R. (1999). Education as Socialization and Individuation. New York: Penguin Books.
- Sapancalı, F. (2009). Toplumsal Açından Yaşam Kalitesi. İzmir: Altın Nokta Basım Yayın Dağıtım.

- Schultz, T. W. (1961). Investment in Human Capital. The American Economic Review. Vol.: 51. No.: 1.
- Stokey, N. L. (1991). Human Capital, Product Quality, and Growth. The Quarterly Journal of Economics. Vol.: 106. No.: 2.
- Şimşek, M. (2006). Beşeri Sermaye ve Beyin Göçü Kapsamında Türkiye. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Tuzcu, G. (2004). Eğitimin Finansman Gerekleri ve Boyutları. Milli Eğitim Dergisi. Sa.: 163.
- Unay, C. (1982). Eğitimin İktisadi Kalkınma Üzerine Etkileri. İstanbul: Ar Basım-Yayın.
- UNDP (2009). Human Development Report. New York.
- Uysal, E. (2004). Eğitime Felsefi Antropoloji Çerçevesinde Kavramsal Bir Yaklaşım. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. C.: 8. No: 2.
- Tekin, H. (1979). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Mars Matbaası.
- Tezcan, M. (1992). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Zirve Ofset.
- Tunç, M. (1998). Kalkınmada İnsan Sermayesi: İç Getiri Oranı Yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması. Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi C.:13. Sa.:1-2.
- Zhao, S. (2008). Application of Human Capital Theory in China in the Context of the Knowledge Economy. The International Journal of Human Resource Management. Vol.: 19. No.: 5.